

Klummen som politisk barometer

AF LENE RIMESTAD

Klummer fylder meget i mediebilledet. Men hvad kan man som fastansat journalist tillade sig at skrive i en klumme? Hvordan formes og forvaltes graden af frihed? I denne artikel analyseres klummer skrevet af fastansatte journalister i Berlingske Tidende i to perioder à to måneder før og efter relanceringen 2003. Klummerne er analyseret ud fra to parametre, dels politisk: Er klummens grundholdning pro-borgerlig, anti-borgerlig, upolitisk eller blandet, dels hvilken sfære den bevæger sig i: Er klummen fra den private sfære eller den offentlige sfære? Til sidst perspektiveres den forandring, som sker i perioden. Men først defineres klummen som genre.

Klummens historie følger avisernes. Allerede skillingsviserne og troubadourerne anvendte kommentarens form, og med Hakon Stangerups (Stangerup 1973: 25) brede definition af avisens fødsel som „den talte avis“ kan man gå så vidt som til at sige, at kommentaren fødtes samtidig med det talte sprog.

Klummens første egentlige repræsentant er franskmænden Michel de Montaigne, der i 1580 udgiver *Essais*, altså ‘forsøg’, der ikke nødvendigvis resulterede i nagelfaste konklusioner, men ofte snarere er en undren eller en uafklarethed – et ‘forsøg’.

„En klumme har sin faste plads og sit faste udstyr, men aldrig sin faste form, altid sin frie form. En klumme skal være sig selv og netop sig selv, ikke som klummen var dagen før og ikke som klummen i morgen,“ skriver Berlingske Tidendes administrerende chefredaktør fra 1970 til 1992 Aage Deleuran i en artikel fra

1992, hvori han udpeger udenrigskorrespondenten Niels Nør-lund som importøren af klummen til Danmark: „Den 22. januar 1962 skrev han en artikel om udenlandske ord, som dårligt lod sig oversætte til dansk, og han nævnte det amerikanske *columnist* som dækkende artikler skrevet af fremragende journalister som en personlig kommentar eller vurdering, eller som en iagttagelse eller nyhed.“

Genren „klummer“ falder imellem lederne, som udtrykker bla-dets officielle holdning, og debatsiderne, der udtrykker den bre-dere opinions varierende holdninger (Hutchison, 2008: 146; Root, 1991).

Den redaktionelle ledelse har 100 procent kontrol over lederen, mindre kontrol over opinionsiderne, der repræsenterer den al-mindelige læsers standpunkt og den stak af meninger, som kom-mer med posten til debatredaktøren. Endelig har ledelsen mel-lemstor indflydelse på klummerne, fordi de er skrevet af men-nesker, som på en eller anden måde er knyttet til mediet, fx økonomisk eller via en mundtlig aftale.

Den største forskel på ledere og klummer er, at klummerne er personlige og udtrykker en navngiven persons synspunkter, mens lederen ofte skrives under mærke og udtrykker avisens synspunkter (Hutchison, 2008: 146).

Flemming Nielsen (Nielsen 1997: 11) beskriver klummen som „en dagbladsartikel, der fremstiller journalistens subjektive for-hold til en nyhed eller et aktuelt spørgsmål, som regel i en kort, stram og personligt formet stil. Klummen er normalt anbragt på en fast, fremtrædende plads i bladet.“

Klummen er med andre ord en subjektiv vurdering af et aktu-elt emne, men kan være både *persuasive, informative and inter-pretive* i sit udtryk (Hutchison, 2008: 146), og klummen indgår på lige fod med andre artikelgenrer i det samlede udbud af infor-mation, dog så den grafisk eller verbalt let kan identificeres af læseren som en kommentar.

I det britiske opslagsværk “Key Concepts in Journalism Stu-dies” lyder definitionen på en klummeskribent, *the columnist*: “... *those writers who assume personalities, sometimes fictitious, to opine an audience to whom they appear familiar and friendly.*” (Franklin, 2005: 38). Her er der forskel på den amerikanske tradi-

tion med klummeskribenter, der skriver under pseudonym, og den danske tradition, hvor klummeskribenten sjældent er anonym.

Klummen er holdningsbåren journalistik. Klummen er udtryk for skribentens personlige mening og lever i øvrigt op til nyhedskriterierne: væsentlighed, aktualitet, identifikation, sensation og konflikt. I analysen beskæftiger jeg mig udelukkende med de fastansatte journalisters klummer, men klummerne produceres også af eksterne skribenter.

Et historisk tilbageblik

Berlingske Tidende udkom for første gang i 1749 og er dermed Danmarks ældste nulevende avis. Avisens historie er tæt vævet sammen med de historiske, økonomiske og journalistiske ændringer, Danmark har været igennem.

Berlingske-koncernen har overlevet flere større kriser inden for de seneste 30 år: Den store typografstrejke, der lammede Berlingske Tidende, B.T. og Weekendavisen i 141 dage i 1977. Strejken endte med et forlig, men samarbejdet mellem bladejere, journalister og typografer var meget anspændt i mange år efter. I 1982 var bladhuset på kanten af en konkurs. Egenkapitalen var tabt, og landsretssagfører Kristian Møgensen skaffede ny egenkapital fra blandt andet Danske Bank og A.P. Møller. Selskaberne skød penge i Berlingske-koncernen og overtog ejerskabet fra E.H. Berlings efterkommere. Men i 2000 skrev to journalister på Berlingske Tidende en række kritiske artikler om A.P. Møllers engagementer under 2. Verdenskrig, og Maersk McKinney Møller besluttede sig for at sælge sin aktiepost. A.P. Møller angav dog ikke de kritiske artikler som grunden til salget (Politiken-artikler, 2000 og 2001).

Det norske konglomerat Orkla købte avisen i 2003, og nu blev der krævet besparelser. Orkla Media krævede et afkast af den investerede kapital i sine medie-aktier på 15 procent. Min undersøgelse stammer fra perioden under Orklas ejerskab. Siden solgte Orkla i 2006 Berlingske-koncernen til den britiske Mecom Group, der også kræver høje afkast af sin investering.

Samtidig med ejerskiftet i 2003 skete der markante ændringer

med avislæsningen. Færre købte og læste aviser, og tallet faldt nærmest måned for måned.

Dermed stod Berlingske Tidende i en helt ny situation: nye ejere og skærpede krav til indtjening kombineret med færre læsere og færre annonceindtægter.

Det var nødvendigt at tænke langsigtet og strategisk, så avisen blev en god investering for Orkla – efter deres målestok.

Konsekvensen af alt dette var blandt andet, at Berlingske Tidende i 2002 besluttede at gennemføre et grundigt analyseprojekt, der gerne skulle munde ud i bedre aviser, flere læsere og flere annonceindtægter. Projektet blev døbt TPL, Tættere På Læserne. Fokusgrupper, *page traffic*-analyser, kompasanalyser af blandt andet konkurrenten Politiken og anden grundig research blev sat i gang. Resultatet var en relancering af avisen.

„Vores positionering har ikke kørt særligt godt. Vi skal positionere os bedre – finde ud af hvem vi er,“ sagde den daværende chefredaktør Niels Lunde i et interview med Børsen, 12. november 2003. Først blev 3. sektionen med erhvervsstof Business lavet om til tabloid-format i februar 2003, og senere blev hele avisen 10. november 2003 relanceret. Nu ændrede også 2. sektion, Magasinet, format til det billigere og mere håndterbare tabloidformat. Det gamle bladhoved med logoet forsvandt til fordel for en mere moderne typografi, og der blev ryddet op i alt fra det grafiske udtryk til indhold og fortællestil. Avisen fik også nyt slogan: „Ord der fører til noget“.

Tættere på læserne

Som genre er klummen og kommentaren det mest frie talerør for fastansatte journalister. Her er det tilladt for journalisten at forlade den 'objektive journalistik' og indtage et standpunkt i nyhedsstrømmen.

Dermed kan klummer og kommentarer bruges som indikator af, hvilke „frie“ standpunkter der er accepteret i mediet.

Berlingske Tidende er som de andre danske dagblade under pres – også i perioden 2003-04. Det er blevet sværere at drive avis med faldende læsertal og vigende annoncemarked.

Når jeg har valgt at analysere denne periode, hænger det sam-

men med, at TPL-projektet markerer en forandring af den måde, som journalistikken bliver til på: Den bliver mere målrettet en bestemt læsergruppe og derfor mere styret. Det vil jeg vende tilbage til.

Samtidig foregår der en intern debat af grænserne for, hvad fastansatte journalister kan skrive i deres artikler for at komme 'tættere på læserne', herunder også hvad de kan skrive i deres klummer. Hvor tæt på læserne skal man være?

Debatten om klummerne kulminerer, da kultureddaktør Jakob Høyer, der tiltræder i juli 2003, skriver i sin del af den daglige efterkritik af dagbladet Berlingske Tidende 2. oktober 2003: *„Me (Lund, kulturjournalist red.) havde i går skrevet en kommentar i tilknytning til dækningen af teaterudspillet (fra regeringen red.). Den kom ikke med i avisen, fordi vi ikke var enige om kommentarens indhold. En kommentar er ikke journalistik i traditionel forstand og nogle kommentarer bevæger sig ind i politiske holdninger og er, lige som vores ledere, udtryk for avisens holdning, også de politiske holdninger. Derfor skal den som hovedregel være på linje med avisens værdier og holdning.“*

Inspirationen til analysen af Berlingske Tidendes klummer kommer fra denne efterkritik af en mandagsavis på „Chathuset“ på avisens intranet. Kultureddaktørens udmelding giver selvfølgelig anledning til debat i Det Berlingske Hus. Det er en på mange måder spektakulær sag, men også et eksempel på, hvordan en enkelt kritisk sag er startskuddet til en debat, der måske påvirker mere end intenderet.

Ved hjælp af et empirisk nedslag i det Berlingske Officins mange produkter ønsker jeg at belyse nogle af konsekvenserne af et sådant arbejde med at ramme læserne på den for avisen bedste måde. Inspireret af den politiske styring, der kommer åbent til udtryk i kultureddaktørens efterkritik 2. oktober 2003, sammenligner jeg de journalistiske klummer i Berlingske Tidende i to perioder før og efter den 10. november 2003. Den dag bliver Berlingske Tidende efter en omfattende analyseperiode ændret og relanceret.

Jeg har samlet og analyseret samtlige klummer produceret af fastansatte medarbejdere på avisen i to gange to måneder, henholdsvis april og maj 2003 og april og maj 2004. Jeg har valgt at

udelukke eksterne skribenter, fordi de ikke på samme måde havde været involverede i TPL-projektet og derfor ikke kan forventes at kende til de forventninger og krav, som bliver stillet til de fastansatte medarbejdere.

Jeg er i særlig grad optaget af at undersøge journalisterens muligheder for at udtrykke sig. Ved at fravælge de eksterne klummeskribenter bliver pluralismen mindre, men samtidig får jeg et klarere billede af de fastansatte journalisters ageren i forbindelse med relanceringen og den interne debat.

Klummerne bruger jeg som indikator på styringen af ytringerne i avisen. Denne styring af ytringsfriheden vil jeg senere perspektivere i forhold til mediernes betydning for demokratiet.

Der findes ingen dansk forskning om klummernes rolle i forhold til læserne, heller ikke i den grundige læserundersøgelse, som Berlingske Tidende gennemfører i forbindelse med TPL-projektet.

Men opinionsstoffet er højt skattet og meget læst, viser undersøgelser som fx *page traffic*-analyser, selv om ledere og klummer læses mindre end fx læserbreve (http://eyetrack.poynter.org/keys_06.html). Samtidig dokumenterer flere danske forskningsprojekter herunder blandt andet Medieudredningen, at medierne har svært ved at flytte almindelige menneskers mening, mens det godt kan lade sig gøre at påvirke de folkevalgte politikere og påvirke det, borgerne taler om: „Nyere dansk forskning dokumenterer, at partipolitisk uafhængige massemedier siden 1970erne i stigende grad udøver selvstændig indflydelse på politiske beslutninger.“ (Lund, 2002: 11)

Derfor mener jeg, at klummerne spiller en stor rolle i det samlede billede. Dels er de læst, dels udtrykker nogle af dem en klar politisk holdning, som man som læser kan forholde sig til.

Klummer *“set us up for the day, help to define our views ... or they utter thoughts we might agree with but are ashamed to own up to ... or we read them because we can't stand them.”* (MacArthur, 2004: 39)

Kære borgerlige læser

Berlingske Tidendes undersøgelser i forbindelse med TPL viser, at læserne først og fremmest gerne vil kunne **identificere** sig med den/det, de læser om. De vil ikke **udfordres**. Konkret betyder det, at læserne ikke vil have, at deres verdensbillede anfægtes som det primære i artiklerne i avisen. De vil gerne kunne spejle sig i artiklerne, genkende sig selv og derefter måske inspireres til noget, der er anderledes.

Journalisterne på avisen bliver efter research- og diskussionsperioden præsenteret for tre fiktive arketyper, Dorthe Grønborg, Henrik Hartvig-Hansen og Jacob Rybøl, som de skal tænke på, når de skriver deres artikler.

De tre arketyper er alle borgerlige på en skala fra socialliberal til konservativ, og de bliver præsenteret i en folder med detaljer om indkomst, familie og avislæsevaner. Arketypen Dorthe er fx 40 år og analysechef. Hun tjener 504.000 kroner om året, bor i eget hus i Vallensbæk og „opfatter sig selv som borgerlig, men stemmer ikke fast på samme parti“. Det gør Henrik til gengæld. Han stemmer på den lokale Venstrekandidat, selvom han ikke er „specielt interesseret i politik“. Henrik tjener 650.000 kroner om året samt en varierende bonus i sit job som eksportdirektør. Endelig tjener Jacob Rybøl 420.000 kroner om året som fuldmægtig i DA. Han bor på Østerbro og „stemmer borgerligt“.

Berlingske Tidende søger i hele denne fase tilbage til de borgerlige værdier, som har været avisens grundlag i mere end 250 år. Som det fx står i redaktørerklæringen af 5. november 1948:

„Gennem to hundrede år har Det Berlingske Hus udgivet blade, som skulle kunne finde plads i danske hjem, bringe hurtige og pålidelige oplysninger om begivenheder i ind- og udland og yde redelig vejledning i drøftelsen af tidens spørgsmål.

I overensstemmelse med disse traditioner ledes de Berlingske blade i national og demokratisk ånd, i ærbødighed for kristendommen og i troskab mod fædreland og kongemagt. Bladenes grundsyn er konservativt. De er ikke og bør ikke være bunden af tilslutning til noget politisk parti ...“

Klummerne skal også repræsentere dette konservative grundsyn, men selvfølgelig med „højt til loftet“, som både den davæ-

rende chefredaktør Niels Lunde og daværende kulturredaktør Jakob Høyer understreger det i korrespondancen i oktober 2003.

Klummerne 2003-2004

Hvad er det så, som kulturjournalist Me Lund skriver, og som kulturredaktøren ikke ønsker bragt? Me Lunds klumme kritiserer den manglende statsstøtte til teatrene og er dermed pr. definition ikke borgerlig, fordi en borgerlig politik – ifølge avisens ledelse – går ind for det frie initiativ og de frie markeds kræfter.

For at dokumentere borgerliggørelsen af ytringerne i avisen har jeg gennemgået i alt 167 klummer fra Berlingske Tidende. 85 fra perioden april-maj 2003 og 82 fra samme periode 2004. Jeg har brugt Infomedia som kilde, men har også manuelt gennemgået alle aviser i perioderne april-maj 2003 og april-maj 2004 for at være sikker på at få samtlige relevante klummer med.

Jeg har analyseret klummerne ud fra to parametre, dels politisk: Er klummens grundholdning pro-borgerlig, anti-borgerlig, upolitisk eller blandet, dels hvilken sfære den bevæger sig i: Er klummen fra den private sfære eller den offentlige sfære? (Habermas 1968). Konkrete eksempler på analysemetoden vender jeg tilbage til senere i artiklen.

Habermas stiller i sin teori staten op overfor det civile samfund. Derefter deler han det civile samfund op i fire sfærer: intimsfæren, socialsfæren, der er den private sfære, samt den kulturelle/litterære offentlighed og den politiske offentlighed, der er den offentlige sfære. Offentligheden er defineret som en gruppe af mennesker, mens det private område består af enkeltpersoner. Offentligheden er i Habermas' forståelse det sted, hvor enkelt-individer samles og diskuterer fælles anliggender ud fra hver deres private interesse (Habermas 1964:49). Det væsentlige i analysen af klummerne er at for at indgå i offentligheden, må man abstrahere fra sine egne personlige interesser og gå ud af sit 'private rum' og have en mening på fællesskabet eller offentlighedens vegne.

Ved at bruge Habermas ønsker jeg at dokumentere, hvornår klummerne handler om emner fra den offentlige henholdsvis den private sfære. Klummer, der kun handler om den private

sfære og ikke relaterer sig til den offentlige, har sjældnere den store politiske ambition og er nogle gange så private, at de kun er skrevet til læsernes underholdning og ikke skaber debat om større samfundspolitiske sammenhænge.

Det er min tese, at hvis journalisterne ikke synes, at de kan skrive ud fra den borgerlige politiske overbevisning, kan de altid skrive noget fra deres privatliv. De vil måske „gå privat“ i stedet for at skrive politisk.

Jeg ønsker at undersøge, om der var en stigning i antallet af klummer, der enten var både private og upolitiske eller ændrede politisk standpunkt som følge af relanceringen og betoningen af avisen som borgerlig.

Konkrete eksempler fra analyserne

Klummerne er et væsentligt element i Berlingske Tidendes samlede profil, og sammen med opinionssiderne med læserbreve, kronik og ledere udgør de Berlingske Tidendes stemme i debatten.

Der var mange klummer i avisen, og de udgjorde især op til og i weekenderne en betragtelig del af stoffet. Hver stofområdedaktør havde i perioden sin ugentlige klumme. Det gjaldt udland, erhverv, kultur, rejser, sport og indland.

For at eksemplificere hvordan analysen af klummerne konkret er foregået, vil jeg fremdrage nogle eksempler. Eksemplerne er af pladshensyn meget forkortet i forhold til den oprindelige diskussion af hver enkelt klumme.

Klummen 'Henne om hjørnet' fra 11. april 2003, skrevet af journalisten Henrik List, er et eksempel på en klumme, der går imod regeringen og bevæger sig i den offentlige sfære.

Klummen, der kun bærer rubrikken „Henne om hjørnet“ og ikke en varierende rubrik, anbefaler blandt andet, at Christiania bevares og kritiserer byfornyelsen:

„Hver gang et nyt 'problemkvarter' kan blive forvandlet til et stykke forlænget forstad med million-ejerlejligheder og ligusterhækmentalitet, har man vundet endnu en ideologisk sejr,“ skriver Henrik List i sin underrubrik. Og senere i brødteksten: „Christiania – eller 'Staden' og 'Reservatet', som denne bydel også hed-

der – er et andet eksempel på det samme, aktualiseret af den borgerlige regerings og Dansk Folkedanserpartis forsøg på at camouflere en lukning af denne unikke fristad, dette på verdensplan fantastiske og vellykkede sociale eksperiment, som 'byfornyelse'. Jo tak, det kender vi alt til på Vesterbro ...“

'Henne om hjørnet' ophører med at eksistere som klumme kort tid efter relanceringen af avisen. Klummen er tydeligvis inspireret af Dan Túrells klummer i Ekstra Bladet i 1970'erne, er ofte provokerende skrevet og imod den borgerlige regering og borgerlighed i det hele taget.

'Bogbjerget' er kulturredaktør Nils Gunder Hansens faste ugentlige klumme. Det udvalgte eksempel stammer fra 8. maj 2004, er upolitisk og fra privatsfæren. Klummen med rubrikken „Tænk hvis vi slet ikke udvikler os!“ handler om, at redaktøren møder en gammel skolekammerat og derefter reflekterer over den forandring, som vi selv synes, at vi undergår igennem livet, men som måske er et „optisk bedrag“. Citatet her er sakset fra udgangen af artiklen:

„Tænk hvis vi slet ikke udvikler os. Men det gør vi nu nok. Det er bare de andre, der kan have svært ved at se det. Det er en hemmelighed, vi har med os selv. Min helt egen personlige udvikling.“

Et tredje eksempel er den dengang faste ugentlige it-klumme, skrevet af journalist Finn Morsing. Klummen „Telia bør rejse hjem og græde ud“ fra 19. maj 2003 lovpriser det frie marked og virksomhedernes evne til at skabe sig egne bastioner trods TDC's monopollignende position: „Lavprisselskabet Telmore kom til for to år siden, og har på rekordtid fået 250.000 kunder. De har tjent masser af penge, faktisk så mange, at TDC har været nødsaget til ligefrem at købe virksomheden. Europæiske Debitel gør en flot figur, og selv Tele2 sender millioner hjem til Sverige. Hvad er så problemet?“ Den pågældende klumme har jeg placeret som pro-borgerlig og fra den offentlige sfære.

En del af klummerne diskuterer forskellige meninger eller er ikke umiddelbart placerbare i forhold til det politiske system. Det gælder f.eks. klummen „Jacobsens skole“ fra 19. april 2003, hvor journalisten opremser forskellige muligheder for at bevare en arkitektonisk perle, en skole i Søborg: „Nogle af modernismens hovedværker er utidssvarende. Skal de bevares for enhver pris?

Også selv om de ikke længere opfylder deres funktion?“ Sådan lyder en bid af klummen.

Denne klumme er placeret som ubestemmelig rent politisk, men fra den offentlige sfære.

Det samme gælder klummer, hvor skribenter både langer ud efter den borgerlige regering og oppositionen eller giver begge blokke taletid uden at konkludere til fordel for den ene eller anden fløj. Disse klummer er placeret i gruppen „andet“. Enten fordi de er afvejninger af de forskellige politiske synspunkter uden at tage klar stilling, fordi de ikke ytrer sig inden for de partipolitiske programmer, eller fordi de er upolitiske i det hele taget.

Det er klart, at placeringen af enkelte af klummerne kan give anledning til diskussion, men jeg har forsøgt at finde frem til de væsentligste argumenter i hver enkelt klumme og vejet dem i forhold til det aktuelle politiske landskab og partiernes programmer inden for hvert enkelt område. Konkluderer klummen klart til fordel for regeringen efter en diskussion af forskellige synspunkter, er den pro-borgerlig. Afsøger klummen blot forskellige vinkler på debatten uden at tage klar stilling, ryger den med i bundtet af 'andet'.

Resultater fra undersøgelsen

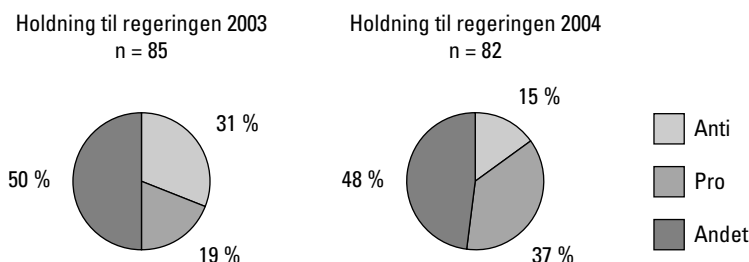
Antallet af klummer, 85 fra 2003 og 82 fra 2004, er et stort nok datamateriale til at gøre undersøgelsen relativt valid, og eftersom antallet af klummer ligger så tæt på hinanden, er de to perioder umiddelbart sammenlignelige.

Der sker jævnligt udskiftninger af journalister og/eller klummetitler, men generelt er der over perioden de samme klummetitler på banen for stofområder og sektioner.

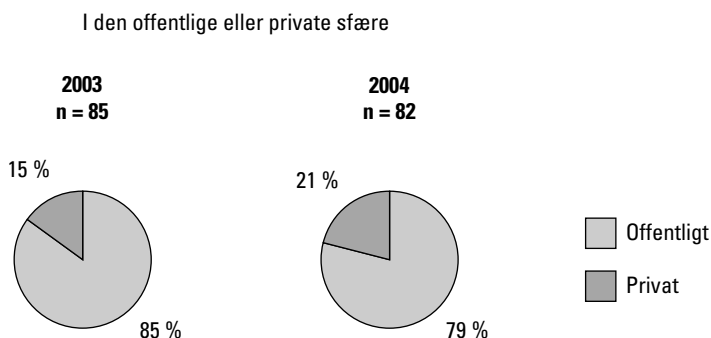
Nedenstående figurer viser holdningen til den borgerlige regering i de to perioder.

Analysen viser, at størstedelen af klummerne hverken er for eller imod regeringen. Det gælder for begge perioder. Henholdsvis 50 procent af artiklerne i 2003 og 48 procent af artiklerne i 2004 er ikke mulige at placere holdningsmæssigt. Men til gengæld er der sket en markant udvikling i antallet af artikler, der går imod regeringens holdning. De er mere end halveret. Langt færre klummer

Figur 1 og 2

Figur 3 og 4

repræsenterer synspunkter, der går imod regeringen end før, fra 31 procent i 2003 til 15 procent i 2004. Der er altså sket en politisk stramning efter den citerede debat og efter relanceringen. I 2004 er 15 procent af klummerne eksplicit imod regeringens politik. Det gælder 31 procent i 2003.

Den anden halvdel af min research viser en mindre tydelig tendens til, at lidt flere af klummerne handler om problemstillinger fra privatsfæren:

Der ses en svag tendens mod, at klummerne bliver mere private, men tallene er ikke så signifikante som den politiske analyse af klummerne. I 2003 er 15 procent af klummerne private, mens det gælder 21 procent i 2004.

Borgerlige meninger til eliten

Demokrati er et ideal, vi stræber efter, og en bevægelig størrelse, der kan fungere mere eller mindre hensigtsmæssigt.

Det vestlige demokrati er bygget op på nogle grundpiller: I Danmark er det bl.a. grundlovens §77, der handler om ytringsfriheden, lovgivning om at politiske beslutninger skal foregå offentligt, bl.a. §49, §53 og §65, stk.1, samt regler for foreningsfrihed og retten til at stemme frit. Men demokratiet er også et flertalsdemokrati, så ikke alle kan få det bedst tænkelige, og langt fra alle har ressourcer og viden til at deltage i demokratiet. Der findes deldemokratier (Loftager, 1999) og lukkede fora, hvor beslutningsgangen ikke er offentlig. Der findes elitegrupper med ekstremt stor magt, blandt andet ressourcestærke virksomheder, organisationer og lobbyister. Anvendelsen af PR-beredskaber og spindoktorer er en anden udvikling, som påvirker borgernes muligheder for at gennemskue sammenhænge og få et objektivt eller i hvert fald mindre værdiladet billede af virkeligheden.

Magtudredningen (1999 og 2004) peger blandt andet på medierne som garant for, at demokratiet fungerer.

Mediernes rolle er voksende, skriver forskerne bag Magtudredningen. „Normer og nedskrevne regler, som gælder for udøvende journalister, søger da også at sikre journalisternes uafhængighed i forhold til det objekt, de arbejder med.“ (Christiansen, 2003: 162) Men helt uafhængige er medierne ikke.

Berlingske Tidende er blandt andet afhængig af en sund økonomi for at overleve, og indtjeningen skal komme fra nogle loyale og betalingsdygtige læsere og annoncører. Derfor er journalisterne ifølge Berlingske Tidendes TPL-undersøgelse tvunget til at tilfredsstille læserne behov, som – igen ifølge TPL – er at få et primært borgerligt budskab i den daglige avis.

For at demokratiet kan fungere, stiller det krav (Hjarvard, 1995) om

- relativt fri adgang til medier, så alle kan komme til orde.
- relativt fri adgang til information, så alle kan orientere sig.
- kritisk journalistik fra uafhængige medier, som skal sikre debatten en vis kvalitet og distance fra magtfulde grupper.
- mangfoldighed i medieudbuddet.

- at debatten skal have indflydelse på beslutningerne.
- at der tages særligt hensyn til mindretal og mennesker med et lavt informationsniveau.

Disse parametre handler især om den almindelige nyhedsdækning. Men undersøgelser dokumenterer, at der er et en del sammenfald mellem klummers politiske standpunkter og nyhedsdækningens (Kunelius 2007).

Med klummerne i Berlingske Tidende og med den almindelige medieudvikling som dokumentation er det let at se, at flere af Hjarvards parametre er i skred. Politiske og økonomiske interesser har i hvert fald haft kraftig indflydelse på produktets indhold i Berlingske Tidendes tilfælde.

Efter en hed debat og et længerevarende analysearbejde bliver klummerne i Berlingske Tidende mindre politisk mangfoldige end før.

Når man så dertil lægger oplysninger om de tre arketyper, bliver problemstillingen endnu tydeligere. I tilfældet med min konkrete case, Berlingske Tidende, kan man ikke sætte lighedstegn mellem offentligheden og læserne, for offentligheden er sammensat på en helt anden måde end læserskaren, som den bliver defineret af avisen i 2003. Fx tjener de tre arketyper Dorthe, Henrik og Jacob henholdsvis 504.000, 650.000 og 420.000 kroner. Holder man det op imod oplysningerne om de personlige indkomster fra Danmarks Statistik i perioden, viser det sig, at mindre end 7,4 procent af de 4,1 million danske lønmodtagere kunne præstere en lige så høj årsindkomst som Berlingske Tidendes arketyper.

Næsten 40 procent af alle lønmodtagere havde a-indkomster på under 150.000 kroner. Det er mindre end en tredjedel af den dårligst lønnede af de tre arketyper.

Det vil med andre ord sige, at Berlingske Tidende i sit TPL-projekt udelukker mere end 90 procent af den offentlighed, som avisen kunne appellere til. Offentligheden er snævret ind til et lille, ret privilegeret mindretal af befolkningen, og holdningerne er snævret ind til at dække et mindre udsnit af den danske opinion. Til gengæld skulle avisen så gerne appellere til et flertal af læserne af avisen.

Også hvad angår uddannelsesniveau ligger de tre arketyper over gennemsnittet. Alle tre har en længerevarende uddannelse, og det er heller ikke repræsentativt for den danske befolkning generelt.

En lille udvalgt skare, eliten, får med andre ord præsenteret et snævert udvalg af meninger, de borgerlige. Hvilke konsekvenser kan det have?

Konsekvenser for demokratiet

Hvad betyder den strammere ensretning af klummerne i Berlingske Tidende?

For **journalisterne** betyder det mindre frihed i idéudvikling og skriveproces. Det betyder også, at den enkelte journalist med al sandsynlighed oftere vil tænke sig om en ekstra gang, når han får lyst til at skrive noget anti-borgerligt. Udmeldingen er klar, avisens holdningsakse er borgerlig. Og uanset at der er „højt til loftet“, så er der blevet lavere til loftet, hvad angår klummernes politiske indhold. Alt andet lige kræver det ekstra personligt mod og integritet at skrive regeringskritiske klummer eller historier som fx artiklerne om Frank Grevil, den tidligere medarbejder i Politiets Efterretningstjeneste, der lækkede dokumenter, som belastede regeringen i diskussionen om grundlaget for at deltage i krigen i Irak.

Ledelsen på avisen har rene linjer over for ejere, bestyrelse og annoncører. Det er nemmere at afvise artikelideer, der afviger fra det valgte spor, og det er nemmere at forklare og dokumentere avisens politiske profil. Produktet bliver mere ensartet i sit udtryk og indhold. Læserne får mindre læsestof, som de kan blive stødt over. Til gengæld risikerer den journalistiske ledelse at blive kritiseret f.eks. af andre medier for at være unuanceret og forudsigelig i dækningen af begivenhederne.

Læserne får færre modsigelser i dagligdagen. Det ligger netop i grundlaget for TPL-projektet, at læserne ikke vil udfordres, men de vil gerne kunne identificere sig med det skrevne. Det betyder også mindre indsigt i andre, fremmede eller mentalt fjerntliggende verdensbilleder og anskuelser end dem, læserne kender i forvejen. Men med den ret snævre læserprofil, der er lagt op til, vil

læserne godt nok være købedygtigt, men der vil til gengæld ikke være ret mange af dem.

For **borgerne** betyder det mindre bredde i nyhedsstrømmen, mindre indsigt i bestemte emner, mindre udbud af bestemte politiske emner, og især mindre variation af de tilbudte politiske standpunkter.

For **demokratiet og den borgerlige offentlighed** er resultatet mindre pluralisme i debatten, et snævrere beslutningsgrundlag og mindre viden. Det betyder, at balancen mellem højre- og venstreorienterede ytringer bliver skæv.

Selv om de trykte medier er gået voldsomt tilbage, er Berlingske Tidende sammen med Politiken og Morgenavisen Jyllands-Posten en væsentlig inspirationskilde i den offentlige opinion. De store omnibusaviser leverede ifølge en otte år gammel opgørelse 88 procent af nyhederne i et nyhedsdøgn (Lund, 2000: 145). I dag udgør gratisaviser også en væsentlig del af nyhedsdækningen, og disse aviser gør i høj grad brug af klummer i deres spalter. Mit umiddelbare indtryk er, at rammerne for meninger er langt videre i gratisaviserne og på nettet end i de trykte medier generelt, men den påstand dokumenterer jeg ikke her. Det kunne være interessant at analysere, hvordan udbuddet af politiske holdninger er i gratisaviserne.

Konklusion

Analysen af klummerne i Berlingske Tidendes dokumenterer, at markedsvilkårene påvirker det samlede medieudbud og den viden, som offentligheden bliver tilbudt. Så længe flertallet af medierne er indrettet efter markedets krav, er det helt op til det enkelte medieselskab at fundere reglerne for lødig journalistik, sekunderet af ansatte og læsere, der har ressourcer til at forsøge at påvirke udbud og indhold.

Analysen viser også, at denne avis i perioden bevidst bliver rettet mod en elite, der økonomisk og uddannelsesmæssigt allerede har de bedste forudsætninger for at blive aktive deltagere i demokratiet.

Endelig viser analysen, at journalisterne tilsyneladende forandrer adfærd efter en diskussion, som den Berlingske Tidende

har i forbindelse med TPL-projektet og Me Lunds klumme, der bliver pillet af.

Sammenlagt med avisernes generelt ringere økonomiske situation får man et billede af en temmelig presset journalist. Journalisten har ikke så stor opbakning til at dyrke den kritiske journalistik eller afsøge holdninger, der afviger fra avisens, for det vil ingen tilsyneladende betale for, hverken læserne, annoncørerne eller ejerne.

Berlingske Tidende har siden 2004 gennemgået flere forandringer og har fået ny ledelse og nye ejere. Klumme- og meningsudbuddet er ikke længere sammenligneligt med dengang.

Men diskussionen er stadig vigtig. Hvem er det, journalisterne skriver for og til? Skriver de for en snæver og elitær læserskare, der skal bekræftes i sit verdensbillede? Eller skriver de for en bredere defineret gruppe af borgere, der skal informeres om væsentlige begivenheder og beslutninger for selv at kunne agere i et stadig mere komplekst samfund? Hvad er chefredaktørens og ejernes rolle? Skal redaktører og ejere medvirke til et pluralistisk udbud af synspunkter og historier i avisen? Eller skal de *please* læsere og annoncører og generere et tilfredsstillende overskud til ejerne? Er det overhovedet muligt at forene de to krav, så mediet både lever op til publicistiske idealer og markedsvilkårene?

For borgerne er det en endnu vigtigere diskussion.

For hvis ikke journalisterne er konstruktivt kritiske i deres tilgang til samfundet generelt og mediets forvaltning af sin rolle, hvem skal så bære denne grundpille i den demokratiske tradition videre?

REFERENCER

- Andersen, Jørgen Goul; Christiansen, Peter Munk; Beck Jørgensen, Torben mfl. (red.) (1999): *Den demokratiske udfordring. Magtudredningen*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Andersen, Ole E. (1995): *Medieudbud og medieforbrug i Danmark 1983-1994*. Rapport fra Statsministeriets Medieudvalg.
- Aristoteles (1991): *Retorik*. Oversat og med introduktion af Thure Hastrup. København: Museum Tusulanums Forlag.

- Berlingske Tidendes jubilæumsaviser i anledning af 250-årsdagen.
 Berlingske Officin, Det (1974): *Avisen mellem fortid og nutid. En række essays fra Det Berlingske Hus ved 225 år jubilæet den 3. januar 1974.* København.
- Berlingske Officin, Det (2003): *Beretning 2003.* København.
- Bro, Peter (1998): *Journalisten som aktivist – om presse, politik og demokratisk dialog.* København: Fremad.
- Christiansen, Peter Munk; Møller, Birgit; Tøgeby, Lise (2003): *Den danske Elite. Magtudredningen.* Især kapitlet om medieeliten. København: Hans Reitzels Forlag.
- Curran, James og Gurevitch, Michael (red.) (2000): *Mass Media and Society.* London: Arnold Publishers.
- Curran, James (2002): *Media and Power.* New York: Routledge.
- Franklin, Bob m.fl. (2005): *Key Concepts in Journalism Studies.* London: Sage Publications.
- Habermas, Jürgen (1968): *Borgerlig offentlighed – dens framvekst og forfall.* Oslo: Gyldendal.
- Hjarvard, Stig (1995): *Nyhedsmediernes rolle i det politiske demokrati.* København: Rapport fra Statsministeriets Medieudvalg.
- Jensen, Klaus Bruhn (1995): *Borgerlige ord. Modtagernes perspektiv på nyhedsmediernes i den demokratiske proces.* København: Rapport fra Statsministeriets Medieudvalg.
- Jørgensen, Torben Beck (1975): *En introduktion til Habermas: Borgerlig offentlighed.* København: Samfundslitteratur.
- Kunelis, Risto et al. (red) (2007): *Reading the Mohammed Cartoons Controversy. An international Analysis of Press Discourses on Free Speech and Political Spin.* Working paper in International Journalism 2007/1.
- Lund, Anker Brink (2000): *Først med det sidste – en nyhedsuge i Danmark.* Århus: Ajour.
- Lund, Anker Brink (2002): *Den redigerende magt. Nyhedsinstitutionens politiske indflydelse. Magtudredningen.* Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Lund, Anker Brink (1999): *Journalistroller i det redigerende samfund.* IN tidsskriftet *Politica* 31. årgang, nr. 2, p. 133-147.
- McArthur, B. (2003): *Ego Trips Full of Passion that Set the Tone for Newspapers.* London: The Times, 27. February, p. 39.

- Medieudvalget (1995): *Betænkning om journalistisk efter- og videreuddannelse*. København: Betænkning nr. 1294. Medieudvalget.
- Montaigne, Michel de (1998): *Essays I-III*. København: Gyldendal.
- Nielsen, Flemming Chr.; Sjøberg, Nils (1997): *Journalistik. Klummen*. Århus: Forlaget Ajour.
- Orkla Media (2003): *Orkla Media Informerer*. Oslo: Orkla Media AS.
- Qualter, Terence H. (1985): *Opinion Control in the Democracies*. New York: Macmillan.
- Root Jr., Robert L. (1991): *Working at Writing. Columnists and Critics Composing*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Stangerup, Hakon (1973): *Avisens historie I-III*. København: Politikens og J.W. Cappelens Forlag.
- Svensson, Palle (2004): *Danskerne, magten og demokratiet*. København: Magtudredningen.
- Thygesen, Karen (1998): *Fra essay til klumme*. København: Munksgaards serie 'På sporet af ordet'.

ARTIKLER

- Klummer skrevet af fastansatte journalister i april og maj 2003 og april og maj 2004.
- Derudover har jeg bl.a. brugt følgende artikler fra Politiken om A.P. Møllers salg af sin aktiepost i Berlingske Tidende.
- Tante Berlingske i krise*, Af Tøger Seidenfaden, Politiken 19. august 2001, PS, side 10.
- Berlingske-salget: Da tanten fik sparket*, Politiken 3. december 2000, Media, side 1
- Berlingske-salget: Historie under hammeren*, Politiken 29. november 2000, 1. sektion, side 12

English Abstracts

Columns – a political barometer

LENE RIMESTAD

Columns generally take up a lot of space in the media. But what can an employed journalist write in his column? How is this particular freedom managed and shaped? In this article the columns written by journalists working for Berlingske Tidende are analyzed. The analysis covers two months before and after substantial changes in the paper in 2003. Two parameters are used in the analysis: Political: Is the column pro-government, anti-government, apolitical or mixed. And what sphere does the column cover: Does the column take place in the private sphere or the public sphere? Finally the changes in the period are discussed. But initially the column as a genre is defined.